

PSIXOLOGIYA FANLARINI OQITISH JARAYONIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING AXAMIYATI

P.Urisheva, JDPU o'qituvchisi

M.Jiyanberdiyev, Pedagogika va psixologiya yo'nalishi 2-bosqich magistri

Annotatsiya. Ushbu maqolada Psixologiya fanlarini oqitish jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanishning axamiyati, pedagogik jarayonlarda ko'zlangan natijalarga erishish uchun o'qituvchining kasbiy kompetentligining rivojlangan bo'lish holatlari, axborot asosida talabning hayotga tayyorgarligini shakllantirish, doimiy o'zgaruvchan, tobora o'zaro bog'lanib borayotgan axborot muhitida insonning muvaffaqiyatli masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Axborot madaniyati, bilim olish usuli, innovatsion pedagogik texnologiya, kasbiy komponentlik.

Ta'lim jarayonini tashkil etish bugungi kunda talabalar kelajakda huquqiy – demokratik jamiyat a'zosi sifatida, hayotida to'laqonli ishtirok eta olishi va iqtisodiyotni rivojlantirishda ilg'or texnologiyalar va innovatsiyalarning ahamiyati oshib borayotgan, axborot texnologiyalar inson faoliyatining barcha yangi sohalariga kirib borishi bilan an'anaviy yondashuvlar va ish uslublari o'zgarayotgan, zamonning bozor iqtisodiyoti qo'yayotgan talabalariga to'la javob bera olishi kerak. Axborot oqimi keskin ortgan, turli yangiliklar hayotimizga shitob bilan kirib kelayotgan davrda mustaqil tanqidiy fikrlash ko'nikmalariga ega bo'lgan, yangilikni o'rganishga doim tayyor bo'lgan, hamkorlikdan cho'chimaydigan, muloqotga erkin kirisha oladigan shaxsni tarbiyalash ta'lim – tarbiya jarayonining asosiy maqsadi bo'lishi kerak va bu borada ta'limda yangi texnologiyalarning qo'llanishiga yo'l ochilishi maqsadga erishish yo'lidagi to'g'ri qadamdir [1]. Bu borada talabalar ilmiy dunyoqarashini rivojlanishining yuqori darajasiga faqat rivojlantiruvchi ta'lim orqali erishish mumkin, bunda ta'lim oluvchi talabalar bilimlarnigina o'zlashtirib qolmay, balki

ularning bilim olishlari uchun usul va metodlarini ham o'zlashtiradi. Bilim olish usuli bu - subektiv bilish vositalari bo'lib, ularsiz ta'lim oluvchilarning ijodiy faoliyati amalga oshmaydi. Rivojlantiruvchi tizimda bilimlar ta'lim oluvchilarning faol mustaqil bilish faoliyati jarayonida olinadi, o'qituvchining asosiy vazifasi, ta'lim oluvchilarga ularning bu bilimlarga bo'lgan ehtiyoji va faolliklariga bog'liq bo'lmagan holda tayyor bilimlarni o'zatishtan iborat bo'lgan an'anaviy tizimdan farqli, ta'lim oluvchi faoliyatini boshqarishdan iborat bo'ladi. Ta'lim-tarbiya sifatini oshirishning asosiy omili o'qituvchi va ta'lim oluvchining ta'lim jarayonidagi va tadqiqot ishlaridagi o'zaro munosabati, o'zaro aloqasidir. O'qituvchi faqat axborot uzatuvchi emas, balki tashkilotchi, rahbar, maslahatchi bo'lishi, ilmiy metodlar bilan qurollanib, ta'lim jarayoni qonuniyatlari va mexanizmlarini chuqur anglab, uni boshqarishi lozim [3]. Ta'lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiya tushunchasi bilan pedagogik texnologiya tushunchalari sinonim sifatida qo'llanmoqda. Chunki endi ta'lim jarayonida o'qituvchilardan an'anaga aylanib ketgan ma'ruzani o'qib berish, tayyor yodlab, mohiyatini tushuntirmasdan o'qitish holatlaridan voz kechib, dars jarayoniga yangi, noan'anaviy g'oyalar asosida dars o'tishi talab qilinmoqda. Hozirda psixologiya fanlarini o'qitishda dars jarayonini modulli, munozarali, hamkorlikda o'qitish, tabaqalashtirilgan ta'lim, didaktik o'yin texnologiyasi kabi ilg'or pedagogik texnologiya turlari imkoniyatiga katta baho berilmoqda. Didaktik o'yin texnologiyasi har bir fanda, har bir sinfda yaxshi natija beradi [4]. Ta'lim muassasalari o'qituvchilarining asosiy vazifalaridan biri pedagogik jarayonlarda maqsadga erishish uchun ta'lim jarayoni subekti sifatida talabalarning faoliyatini muvofiqlashtirish va faolligini oshirishdan iborat bo'lib, psixologiya fanlarini o'qitishda o'qituvchilar o'z navbatida o'zini-o'zi, o'z faoliyatini, bir so'z bilan aytganda ta'lim-tarbiya jarayonini boshqaradilar. Mazkur faoliyat o'z navbatida o'qituvchilar va talabarning do'stona munosabatlariga asoslangan o'zaro hamkorlikdagi boshqaruv faoliyatini ifodalaydi. Pedagogik jarayonlarda ko'zlangan natijalarga erishishda mazkur jarayonning samaradorligi o'qituvchining

kasbiy kompetentligi darajasiga bog'liq bo'ladi. Demak, o'qituvchining psixologiya darslarini samarali tashkil etishi va talabalarda zaruriy tushunchalarni egallashi, umumiy psixologiyasini yaxshi bilishi, boy va yuksak axloqiy fazilatlarga ega bo'lishi, ta'lim jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tatbiq eta olishi, tegishli ma'lumoti va kasbiy tajribaga ega bo'lishi uning kasbiy kompetentligini rivojlanishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Hozirgi kunda butun dunyoda ijtimoiy taraqqiyotda axborot texnologiyalari muhim rol o'ynamoqda va millatning (davlatning) axborot madaniyatining umumiy darajasi uning jahon hamjamiyatidagi ijtimoiy-iqtisodiy o'rnini belgilaydi. Axborotning eng muhim universal kategoriyalar toifasiga o'tishi inson faoliyatining barcha turlari – jumladan psixologiya fanlarini o'qitish uchun axborot resurslariga bo'lgan obektiv ehtiyojni aks ettiradi. Zamonaviy sharoitlarda axborot materiya (modda) va energiya kabi kategoriyalar bilan birga mustaqil narsa sifatida ham qaraladi. Axborot madaniyati organik ravishda jamiyat hayotining real negizi, asosiga kirib, unga yangi sifat baxsh etadi. S.M.Olenevning fikriga ko'ra, axborot madaniyati tushunchasi hayvonot dunyosiga xos bo'lgan vaziyat signaliga rasmiy munosabatning mutlaqo insonga xos bo'lgan mazmunli tarzda o'zgartirish vaqtida (davrida) paydo bo'ldi. Mazmunli birliklarining almashinuvi tilning rivojlanishi uchun asos bo'lib xizmat qildi. Yozuv paydo bo'lishidan oldin tilning rivojlanishi og'zaki (verbal) metodlarning keng doirasini (gammagini) vujudga keltirdi, ma'no va matn bilan muomala madaniyatini yuzaga keltirdi. Axborot madaniyatini shakllantirishda keyingi bosqich og'zaki axborot madaniyatining barcha xilma-xilligini o'z ichiga olgan yozma bosqich deb qarash mumkin. Insoniyatning axborot madaniyatini turli davrlarda axborot inqirozlari larzaga keltirgan. O'ta jiddiy miqdoriy axborot inqirozlaridan biri yozuvning (alifboning) paydo bo'lishiga olib keldi. Bilimlarni saqlashning og'zaki usullari tobora miqdori, hajmi oshib borayotgan axborotning xavfsizligini va uni moddiy axborot tashuvchida qayd qilib qo'yishni ta'minlay olmasligi tufayli madaniyatining yangi davri - hujjatlar bilan ishlash davrini

yuzaga keldi. Zamonaviy kompyuter texnologiyalari asosida axborot resurslarini amalga oshirish barcha bilim sohalari shu jumladan psixologiya fanlarini o'qitishda ham keng imkoniyatlar ochadi. Axborot va axborot texnologiyalari zamonaviy jamiyatning ishlab chiqarish kuchlarining rivojlanishida asosiy omilga aylanmoqda. Axborotning inson hayotidagi fundamental (asosiy) rolini tushunish (anglash), muammolarni axborot va bilimlardan foydalanishga asoslangan holda hal etish - bularning barchasi ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarida o'z aksini topishi lozim. Axborot iste'molchilarini tayyorlashdagi tajribasidan kelib chiqqan holda

S. Gilyarovskiy ta'kidlaganidek: «Zamonaviy mutaxassislar uchun axborot muammosi o'zining barcha turli-tuman jihatlari bilan kasbiy dunyoqarashning muhim tarkibiy qismiga aylanishi kerak. Ular semantik axborotning, jarayonlarning tuzilishi va asosiy xususiyatlarini, axborotni qidirish va qayta ishlashning zamonaviy tizimlarini va axborot tizimlarining turlarini bilishlari kerak. Talabalarni psixologiya fanlarini axborot texnologiyalar asosida bilimlardan mashg'ulotlar jarayonida va keyingi faoliyatda foydalanishga o'rgatish muhim ahamiyatga ega». Jamiyatda axborotning rolini oshirishning obektiv jarayoni bilan bog'liq holda axborot iste'molchilarini tayyorlash muammosi dolzarb masalaga aylanadi. Shuni alohida ta'kidlash lozimki, axborot jamiyatida axborot qonuniyatlari va axborot bilan o'zaro faoliyat vositalari haqidagi bilimlar axborotlashtirish (informatizatsiya) davrining asosi va metodologiyasiga aylanadi. Psixolog - mutaxassislarning axborot bilan ishlash usullari va texnologiyasini, axborotni qidirish, uzatish, qayta ishlash va tahlil qilish ko'nikmalarini o'zlashtirganlik darajasini bildiradi. Talabaning axborot madaniyatini ilmiy dunyoqarash asosida shakllantirish sodir bo'layotgan hodisalarning mohiyatini tushunib etish, jamiyatda axborot tarqatish qonunlari va qonuniyatlarini bilish, shaxs va shaxslar guruhlarining psixologiyasiga ta'siri, axborotning jamiyatdagi madaniyat kontekstidagi o'rni haqida nazariy jihatdan tushunib yetish. Psixologiya darslarini tashkil etishda axborot madaniyatidagi jihatni o'rganishda, axborot

insoniyat o‘z tarixi davomida to‘plagan barcha bilimlarning mavjud bo‘lish shakli deb hisoblashimiz mumkin. Bilim va axborot o‘rtasidagi farq faqat har qanday bilimning axborotlilikidan, axborot esa mustaqil fikrlash, tizimlashtirish va umumlashtirishni kiritishni talab qiladigan har doim bilim uchun manba material ekanligidan iborat. Psixologiya darslarini tashkil etish asosida axborot madaniyatini shakllantirish psixologik tayanch so‘zlar turli psixologik tushunchalar axborot tarqatish uchun shaxsiy javobgarlikni tarbiyalash, shuningdek, shaxsda axborot ishlab chiqarish va iste‘mol qilish madaniyatini ishlab chiqish, rivojlantirishni nazarda tutib, ma‘naviy-axloqiy tekislikda o‘rganilishi mumkin bo‘ladi. Bu muammo bizning davrimizda ayniqsa keskinlik kasb etib, kuchli hissiy zaryadni tashuvchi axborotning shaxsga ta‘siri uning foydasiga ham, zarariga ham olib kelishi mumkin. Barcha yuqorida bayon qilingan fikr, mulohaza, nuqtayi nazarlarga xulosa qilib, psixologiya fanlarini o‘qitish asosida axborot madaniyatini shakllantirish pedagogik faoliyat subekti maxsus yaratadigan ichki omillar va tashqi shart-sharoitlarning o‘zaro faoliyatidan determinatsiya qilingan (belgilangan), qadriyat xususiyatlari va nuqtayi nazarlarining ijtimoiylashuviga, axborot muhitida bilish, o‘zaro faoliyat, o‘zaro munosabatlar, faoliyat olib borishga, axborot asosida turmush tarzini o‘zlashtirishga, axborotni madaniyat obekti sifatida yaratish, xotirada saqlash, qayta saqlash, inson uchun foydali bo‘lsa tarqatish va iste‘mol qilishga qaratilgan shaxs o‘zgarishlarining sun‘iy-tabiiy jarayoni anglash maqsadga muvofiq bo‘ladi.

ADABIYOTLAR RO‘YHATI

1. Boshlang‘ich sinfda interfaol metodlardan foydalanish Azizova Q., Toshkent davlat pedagogika universiteti, Zamonaviy, uzluksiz ta‘lim muammolari 27- aprel, 2018- yil.
2. Ta‘lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari Asranova F., Jaloliddinova M., ADU Zamonaviy, uzluksiz ta‘lim
3. O‘qituvchining kasbiy kompetentligini rivojlantirish omillari Bakiyeva M.K., ADU

4. Shirin Kamolova, [ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ МИРОВОЗЗРЕНИЯ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ](#), [Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 1 \(2021\): Zamonaviy ta'limda pedagogika va psixologiya fanlari](#)
5. Shirin Kamolova, [THE ROLE OF UNIVERSAL AND SCIENTIFIC VALUES IN THE SPIRITUAL DEVELOPMENT OF FUTURE TEACHERS](#), [Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 2 \(2021\): Журнал педагогики и психологии в современном образовании](#)
6. Shirin Kamolova, [ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В ОБРАЗОВАНИИ ЯВЛЯЕТСЯ ТРЕБОВАНИЕМ СЕГОДНЯШНЕГО ДНЯ](#), [Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 2 \(2021\): Журнал педагогики и психологии в современном образовании](#)
7. Shirin Kamolova, [IMPLEMENTATION OF PEDAGOGICAL ETHICS IN FUTURE TEACHERS](#), [Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 3 \(2021\): Zamonaviy ta'limda Pedagogika va psixologiya fanlari](#)
8. Shirin Kamolova, [АВЕСТОДА АХЛОҚИЙ ИДЕАЛ ВА УНИНГ ИЖТИМОЙ- ПСИХОЛОГИК КЎРИНИШЛАРИ](#), [Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 3 \(2021\): Zamonaviy ta'limda Pedagogika va psixologiya fanlari](#)
9. Kamolova, S. U., Shakarbaeva, S. A., Yuldashev, S. A., & Ochilov, C. Q. (2020). The Essence Of The Content Of Enriching The Scientific Outlook Of Future Teachers. *Essence*, 29(8), 3593-3598.
10. Kamolova, Shirin Usarovna, & O'Skanov, Mirsaid (2022). BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING KOMMUNIKATIV QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISH JIHATLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (2), 676-681.
11. Kamolova, Shirin Usarovna, & Axmedova, Fotima Xurramovna (2022). SOG'LOM SHAXS HAYOTIDA PSIXOLOGIK XIZMATNING O'RNI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (2), 630-636.

12. Nuriddinova, K. S., & Meliyeva, P. N. (2022). Characteristics of Environmental Education Issues in Avesto. *International Journal of Discoveries and Innovations in Applied Sciences*, 2(2), 69–72. Retrieved from <https://openaccessjournals.eu/index.php/ijdias/article/view/1053>
13. Alibekov, L., & Alibekov, D. (2008). Causes and Socio-Economic Consequences of Desertification in Central Asia: Causes and Consequences of Desertification. In *The socio-economic causes and consequences of desertification in Central Asia* (pp. 33-41). Springer Netherlands.
14. Alibekov, D. (2020). SOCIO-PHILOSOPHICAL BASIS OF EDUCATIONAL SYSTEM DEVELOPMENT. *Theoretical & Applied Science*, (10), 24-26.
15. Alibekov, D. (2021). СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ. *Журнал музыки и искусства*, 2(2).
16. Alibekov, D. (2021). SHARQ MUTAFAKIRLARINING TA'LIM-TARBIYA BORASIDAGI QARASHLARI. *Журнал музыки и искусства*, 2(1).
17. Dilfuza Qarshiboyeva, [КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У ПОДРОСТКОВ](#), [Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 1 \(2021\): Zamonaviy ta'limda pedagogika va psixologiya fanlari](#)
18. Dilfuza Qarshiboyeva, [IMPORTANCE OF PSYCHOLOGICAL KNOWLEDGE IN LEARNING FOREIGN LANGUAGES](#), [Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: Том 1 № 4 \(2021\): Zamonaviy ta'limda Pedagogika va psixologiya fanlari](#)
19. Qarshiboyeva, D. (2021). ЁШЛАРНИ КАСБГА ЙЎНАЛТИРИШДА ИЛМИЙ ИЗЛАНИШЛАР ҲАҚИДАГИ БИЛИМЛАР УЗЛУКСИЗЛИГИ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (2). извлечено от <https://art.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/2906>